

Τα Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του ΚΠΕ Στυλίδας -Υπάτης ως Παιδαγωγικό Εργαλείο και στην Ειδική Αγωγή

Μαρίνα Παπαγεωργίου¹, Γεώργιος Κουραβάνας², Παναγιώτης Κουτμάνης³, Κωνσταντίνος Αγγελής⁴, Αικατερίνη Κωνσταντίνου⁵

1. Εκπαιδευτικός ΠΕ04-Γεωλόγος, υπεύθυνη ΚΠΕ Στυλίδας-Υπάτης.
pamari57@yahoo.gr
2. Εκπαιδευτικός ΠΕ70- Δάσκαλος, μέλος της Π.Ο. του ΚΠΕ Στυλίδας-Υπάτης
krestylidas@gmail.com
3. Εκπαιδευτικός ΠΕ04.04-Βιολόγος, αν. υπευθύνου ΚΠΕ Στυλίδας-Υπάτης
krestylidas@gmail.com
4. Εκπαιδευτικός ΠΕ17-Γεωπόνος, μέλος της Π.Ο. του ΚΠΕ Στυλίδας-Υπάτης
krestylidas@gmail.com
5. Ψυχολόγος, ΠΕ 23, msc Εφαρμοσμένης Γνωσιακής επιστήμης. ψυχολόγος σε Ψυχοπαιδαγωγικό Κέντρο της Κ.Σ.Δ.Ε.Ο. ΕΔΡΑ.
katerinakwn@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περιβαλλοντική και η ειδική εκπαίδευση μπορούν να λειτουργούν συμπληρωματικά, έχοντας ως στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών, τη προσαρμογή τους στο κοινωνικό περιβάλλον και την ανάπτυξη συνεργασιών για την επίλυση προβλημάτων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διερεύνησης ποικίλων παραγόντων, καθώς η ευαισθητοποίηση των μαθητών με αναπηρίες σε θέματα περιβάλλοντος, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, βοηθώντας σημαντικά στην ίδια την εκπαίδευσή τους.

Το ΚΠΕ Στυλίδας-Υπάτης έχει διαμορφώσει προγράμματα Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης προσπαθώντας να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές με αναπηρίες σε θέματα περιβάλλοντος, σε τρεις θεματικούς άξονες, που αναφέρονται στο νερό, στο δάσος και στην ελιά και τρίτο, στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Από το 2008 έχει ιδρύσει περιφερειακό θεματικό δίκτυο με τίτλο «Περιβαλλοντική εκπαίδευση και ειδική αγωγή» και έχει διοργανώσει σεμινάρια και ημερίδες για την ειδική αγωγή, στοχεύοντας στην ενεργοποίηση των εκπαιδευτικών και των μαθητών της ειδικής αγωγής στην Περιβαλλοντική εκπαίδευση και στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης στα πλαίσια της εκπαίδευσης για την αειφορία. Αναφέρονται επίσης προτάσεις προσέγγισης του θέματος από εκπαιδευτικούς της ειδικής αγωγής και εργασίες σχολείων που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του δικτύου.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Περιβαλλοντική εκπαίδευση και ειδική αγωγή

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: περιβάλλον, ειδική αγωγή, μαθητές με αναπηρίες, εκπαίδευση, βιωματική μάθηση, πολυαισθητηριακή προσέγγιση, ομαλή ένταξη, ισότητα ευκαιριών, αειφορία, συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, ανάπτυξη πρωτοβουλιών, παρατήρηση, αποτύπωση, καταγραφή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στους βασικούς στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι η παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους μαθητές για την απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών και στάσεων που απαιτούνται για την προστασία του Περιβάλλοντος. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση επικεντρώνεται στη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον και την αειφορική ανάπτυξη και η Ειδική Αγωγή εστιάζει στη παροχή ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης, αμβλύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες, κάτι το οποίο έχει σαν αποτέλεσμα την αλληλεπίδραση των δύο. Για το λόγο αυτό, η Περιβαλλοντική και η Ειδική Αγωγή υπό το πρίσμα της «παιδαγωγικής της ένταξης» αποτελούν ισχυρά μέσα, προκειμένου να συμβάλλουν στη συνεργασία των ανθρώπων, στη διατήρηση της φυσικής και πολιτισμικής ποικιλότητας, στην κατάρρευση στερεότυπων, προκαταλήψεων, συμπεριφορών και αντιλήψεων (Δημητρίου, 2005).

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ως φορέας του συνόλου των αξιών και των χαρακτηριστικών μιας «παιδαγωγικής της ένταξης», η οποία προσκρούει στην οργάνωση και δομή λειτουργίας του σημερινού σχολείου, μπορεί να παίζει ένα σημαντικό ρόλο, διευκολύνοντας την ουσιαστική ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο γενικό σχολείο, αντιμετωπίζοντάς το όχι μόνο ως χώρο μάθησης αλλά και ως χώρο ζωής, προωθώντας την ομαδική εργασία και τη μάθηση μέσα από ετερογενείς ομάδες (Sturomski, 2002). Η ευαισθητοποίηση των μαθητών με αναπηρίες σε θέματα περιβάλλοντος, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, βοηθώντας σημαντικά στην ίδια την εκπαίδευσή τους. Τα οφέλη που προκύπτουν είναι πολλαπλά καθώς η ενασχόληση τους με το περιβάλλον, ασκεί μια ιδιαίτερα θετική επίδραση στο ψυχισμό τους. Οι Wehmeyer & Garner (2003) αναφέρουν ότι ένα υποστηρικτικό περιβάλλον προσφέρει στο άτομο πολλές ευκαιρίες για να λάβει αποφάσεις, να κάνει επιλογές, να λύσει προβλήματα, να θέσει στόχους και να πετύχει την διαμόρφωση της αυτοεικόνας του.

Σύμφωνα με το Κέντρο Σπουδών Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης (CSIE, 1999) η φιλοσοφία της ένταξης βασίζεται στις παρακάτω αρχές:

- α) όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση
- β) τα παιδιά δεν πρέπει να κατηγοριοποιούνται ή να διαχωρίζονται με το να εξαιρούνται από τις εκπαιδευτικές διαδικασίες λόγω κάποιας αναπηρίας
- γ) ενήλικες με αναπηρίες που έτυχαν ειδικής εκπαίδευσης απαιτούν το τέλος αυτού του διαχωρισμού
- δ) δεν υπάρχουν νόμιμοι λόγοι για τον διαχωρισμό των παιδιών στην εκπαίδευση.
- ε) έρευνες έχουν δείξει ότι όλα τα παιδιά λειτουργούν καλύτερα ακαδημαϊκά και κοινωνικά σε χώρους ένταξης
- στ) δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη διδασκαλία σε ένα ειδικό σχολείο που να μην μπορεί να γίνει σε ένα γενικό σχολείο
- ζ) ο διαχωρισμός μαθαίνει στα παιδιά να είναι επιφυλακτικά, αδαή και καλλιεργεί προκαταλήψεις
- η) όλα τα παιδιά χρειάζονται μια εκπαίδευση που θα τα βοηθήσει να αναπτύξουν σχέσεις με τους συνανθρώπους τους και θα τα προετοιμάσει για την ένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο
- θ) η εκπαιδευτική ένταξη προσφέρει την προοπτική να μειωθεί ο φόβος και η άγνοια προς τις αναπηρίες και να κτιστεί η φιλία ο σεβασμός και η κατανόηση προς τα άτομα με αναπηρίες.

Η ευελιξία και η διαφοροποίηση των αναλυτικών προγραμμάτων είναι ένα από τα κεντρικά ζητήματα της σχολικής ένταξης, σύμφωνα με την έκθεση της UNESCO (UNESCO 2000).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Για να βοηθήσει στην εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρίες, να ενεργοποιήσει εκπαιδευτικούς και μαθητές της ειδικής αγωγής στην Περιβαλλοντική εκπαίδευση και για να συμβάλει στην διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης στα πλαίσια της εκπαίδευσης για την αειφορία, το ΚΠΕ Στυλίδας διαμόρφωσε προγράμματα για μαθητές με αναπηρίες. Το ΚΠΕ Στυλίδας –Υπάτης, εστιάζει την περιβαλλοντική εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρίες, σε τρεις θεματικούς άξονες:

Στο πρώτο άξονα που είναι το νερό, στόχος είναι να κατανοήσουν οι μαθητές :

- Τον κύκλο του νερού και την κατανομή του στην επιφάνεια της γης (ποτάμια, λίμνες, θάλασσα)
- Τη μεταβολή του νερού σε στερεά, υγρή και αέρια μορφή υπό την επίδραση των κλιματικών αλλαγών και των εποχών.
- Τις χρήσεις του νερού από τον άνθρωπο και τους τρόπους εξοικονόμησης του.
- Τα προβλήματα που δημιουργούνται από τη ρύπανση και τις μεθόδους εξασφάλισης της καθαρότητας του.
- Τα κύρια χαρακτηριστικά των ποτάμιων οικοσυστημάτων
- Τα φυτά και τα ζώα της παρόχθιας ζώνης, αλλά και τις απειλές και τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν.

Οι μαθητές επισκέπτονται τη θάλασσα, το Σπερχειό, τις ιαματικές πηγές.

Στη θεματική ενότητα που αφορά το δάσος και η ελιά οι μαθητές μαθαίνουν:

- Την οικονομική, περιβαλλοντική και πολιτιστική αξία του δάσους.
- Τις λειτουργίες των δέντρων και του δάσους γενικότερα.
- Τη γλωρίδα και την πανίδα του δάσους και του ελαιώνα.
- Τους τρόπους που ρυθμίζει την υδατική οικονομία και τους κινδύνους που το απειλούν (εκχερνώσεις για γεωργική γη και οικοπεδοποίηση, σκουπίδια, πυρκαγιές).
- Την αξία της ελιάς και του ελαιολάδου στη διατροφή .
- Τρόπους παραγωγής του ελαιόλαδου και παρασκευής και μεταποίησης των επιτραπέζιων ελιών.
- Τα οφέλη του καταναλωτή από τις βιολογικές καλλιέργειες.
- Τα προβλήματα που δημιουργούνται από τη χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και ελαιοτριβείων.

Οι μαθητές επισκέπτονται το δάσος ή τον ελαιώνα.

Η τρίτη θεματική ενότητα είναι ο τόπος μου (φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον). Στόχος αυτής της θεματικής ενότητας είναι η απόκτηση γνώσεων των μαθητών σε θέματα όπως:

- Οι γεωμορφολογικές και περιβαλλοντικές μεταβολές του τόπου τους, στο πέρασμα του χρόνου.
- Οι συνεχείς αλληλεπιδράσεις μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος καθώς επίσης τους μύθους και τις παραδόσεις που τις αποτυπώνουν.
- Η εξέλιξη των ανθρώπινων κοινωνιών σε θέματα πολιτισμού, γεωργίας, κατοίκησης.
- Η τεχνολογική εξέλιξη στην εργασία, στις μεταφορές , στην επικοινωνία κλπ.
- Τα προβλήματα του σύγχρονου τρόπου ζωής (αστυφιλία, ρύπανση, πυρκαγιές κλπ.)
- Τρόπους αντιμετώπισης της υποβάθμισης του περιβάλλοντος

Οι μαθητές επισκέπτονται μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους.

Στόχοι της υλοποίησης των προγραμμάτων:

Οι μαθητές με αναπηρίες που συμμετέχουν στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες που στοχεύουν:

- Στην επαφή με τη φύση.

- Στην απόκτηση γνώσεων για τους οργανισμούς (φυτά, ζώα κλπ) και στη γνωριμία με τις ομορφιές του φυσικού περιβάλλοντος.
- Στην ευαισθητοποίηση και αναζήτηση αιτιών και λύσεων.
- Στην ευαισθητοποίηση και αλλαγή συμπεριφοράς προς το περιβάλλον.
- Σε δράσεις για την αειφορική ανάπτυξη.
- Στην ομαδοσυνεργατική δράση.
- Στη καλλιέργεια κριτικής σκέψης και ομαδικού πνεύματος.
- Στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και εμπλοκή στη λήψη αποφάσεων.

Προτάσεις προσέγγισης του θέματος από τον εκπαιδευτικό:

- Ένα λογοτεχνικό κείμενο, που αναφέρεται στο θέμα ανάπτυξης.
- Οι σχηματικές παραστάσεις ενός κειμένου και η χρήση προγραμμάτων ζωγραφικής, οι οποίες βοηθούν τον εκπαιδευτικό να παρουσιάσει εύκολα τα στοιχεία του θέματος ή και να τα συνδιαμορφώσει με τους μαθητές του.
- Βιωματικές, διαθεματικές, πολυαισθητηριακές και ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες, όπως κατασκευές και χρήση μακετών, απλά πειράματα κ.λ.π. Οι μακέτες προσφέρουν ενεργό μάθηση (εξελικτική πορεία - αναπαράσταση φαινομένου ή χώρου), ευχαρίστηση, απόκτηση δεξιοτήτων, πολυαισθητηριακή προσέγγιση, προβολή της δουλειάς στους άλλους, επαναχρησιμοποίηση και διασκευή (αν χρειαστεί, με πρόσθεση ή αφαίρεση δεδομένων –παραμέτρων) και είναι ιδανικό εργαλείο για ομαδοσυνεργατική μάθηση.
- Ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας των μαθητών μέσα από τη δημιουργία μικρών ιστοριών, σχετικών με τις πτυχές του θέματος που κάθε φορά προσεγγίζεται.
- Χρήση συγκεκριμένων λογισμικών (animation, παιχνιδιών με ηλεκτρονική μορφή κ.λ.π.).

Δράσεις του δικτύου «περιβαλλοντική εκπαίδευση και ειδική αγωγή»

Η ιδρυτική συνάντηση του Περιφερειακού Δικτύου «Περιβαλλοντική εκπαίδευση και ειδική αγωγή» διοργανώθηκε στη Στυλίδα στις 13 & 14 Νοεμβρίου 2008.

Στο δίκτυο συμμετέχουν σχολεία ειδικής αγωγής, όλων των βαθμίδων, των Περιφερειακών Ενοτήτων:

Φθιώτιδας

Ευρυτανίας

Φωκίδας

Βοιωτίας

Εύβοιας

Σεμινάρια & ημερίδες του δικτύου:

Στα επτά χρόνια λειτουργίας του δικτύου έχουν πραγματοποιηθεί σεμινάρια και ημερίδες που απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς Ειδικής Αγωγής και τμημάτων ένταξης της Περιφερειακής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Στερεάς Ελλάδας και σε εκπαιδευτικούς των σχολείων γενικής εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Φθιώτιδας, που έχουν στα τμήματά τους μαθητές διαφόρων μαθησιακών δυσκολιών. Σκοπός των δράσεων αυτών, είναι η ενημέρωση των εκπαιδευτικών σε θέματα που αφορούν την ειδική αγωγή και την περιβαλλοντική εκπαίδευση καθώς επίσης στην απόκτηση γνώσεων μεθοδολογίας και πρακτικών υλοποίησης περιβαλλοντικών προγραμμάτων στα ειδικά σχολεία.

Εικ. 1. Ιδρυτική συνάντηση του δικτύου. Στυλίδα 2008

Εικ. 2. Σεμινάριο με θέμα «Μαθητές με προβλήματα μάθησης και η αλληλεπίδρασή τους με το φυσικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον» Δεκέμβριος 2014

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΣΧΟΛΕΙΑ:

	Σχολεία	Μαθητές	Εκπαιδευτικοί
Α/θμια	8	105	22
Β/θμια	5	81	21
Σύνολο	13	186	43

Πίνακας 1: Αριθμός σχολείων που συμμετέχουν στο δίκτυο.

Εργασίες σχολείων :

Τα ειδικά σχολεία πραγματοποίησαν προγράμματα Π.Ε. και επισκέφτηκαν το ΚΠΕ. Στο τέλος του σχολικού έτους έστειλαν τη παρουσίαση τους και φωτογραφικό υλικό. Ενδεικτικά αναφέρουμε εργασίες σχολείων:

Στη θεματική ενότητα ο τόπος μου:

Πρόγραμμα ΕΕΕΚ Λαμίας με θέμα: «Παρεμβάσεις στο αστικό περιβάλλον»

Εικ. 3. Οι μαθητές του ΕΕΕΚ Λαμίας σε δράση

Στη θεματική ενότητα δάσος-ελιά:

Πρόγραμμα του Ειδικού Δ.Σ. Αμφισσας με θέμα: «Γνωρίζω και αγαπώ τη φίλη μας την ελιά»

Εικ. 4. Οι μαθητές του Ειδικού Δ.Σ. Αμφισσας στον ελαιώνα

Εικ. 5. Οι μαθητές του Ε.Ε.Ε.Ε.Κ Θήβας με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών, κατασκευάζουν θερμοκήπιο.

Στη θεματική ενότητα νερό:

Πρόγραμμα του Ειδικού Δ.Σ. Λιβαδειάς με θέμα: «ΕΡΚΥΝΑ-το ποτάμι της Λιβαδειάς»

Εικ. 6. Οι μαθητές του Ειδικού Δ.Σ. Λιβαδειάς στην Έρκυνα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά πρέπει να τονίσουμε ότι ευτυχώς συγκυρία υπήρξε το γεγονός ότι μέλη του ΚΠΕ είχαν εργαστεί στο παρελθόν σε σχολεία ειδικής αγωγής και είχαν σχετική εμπειρία. Τα προγράμματα του ΚΠΕ, προσαρμόστηκαν στις ανάγκες αυτών των μαθητών, έχοντας ως στόχο την ολόπλευρη και ολιστική ανάπτυξη τους. Λαμβάνοντας υπόψη ότι εκείνη τη χρονική στιγμή δεν υπήρχε κάποιο Εθνικό δίκτυο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που να αφορά την ειδική αγωγή, το δίκτυο αυτό κάλυψε ένα σημαντικό κενό σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τα σχολεία ειδικής αγωγής όχι μόνο στην Περιφέρεια Στερεάς, αλλά και πανελλαδικά.

Στην προσπάθεια υλοποίησης των σεμιναρίων και των προγραμμάτων Π.Ε., στα επτά χρόνια λειτουργίας του δικτύου, αναπτύχθηκαν συνεργασίες με τη σχολική

σύμβουλο ειδικής αγωγής της περιφέρειας, ειδικούς επιστήμονες και τους εκπαιδευτικούς των σχολείων της ειδικής αγωγής της περιφέρειας.

Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι τα προγράμματα Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο σχολείο αλλά και η παρακολούθηση προγράμματος στο ΚΠΕ, βοήθησαν και συνεχίζουν να βοηθούν τους μαθητές με αναπηρίες, να καλλιεργήσουν και να αναπτύξουν γνώσεις σε διάφορα περιβαλλοντικά θέματα, να γνωρίσουν το περιβάλλον του τόπου τους και να αναπτύξουν σχέσεις με τους συναθρώπους τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δημητρίου, Α. (2005). *Αντιλήψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για περιβαλλοντικά ζητήματα*. Αθήνα: Ατραπός
- ΚΠΕ Στυλίδας (2008). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Ειδική Αγωγή. Πρακτικά σεμιναρίων*. Στυλίδα
- Μαρία Δημακοπούλου (2010). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Ειδική Αγωγή στο σημερινό σχολείο: κοινοί ορίζοντες*. 5ο συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ.
- Sturomski, N. (2002). *Teaching Students With Learning Disabilities to Use Learning Strategies*. www.ncl.org/research
- Unesco (2001). *Universal Declaration on Culture Diversity*. Unesco Paris.
- Wehmeyer.M. & N. Garner, (2003). *The Impact of Personal Characteristics of People with Intellectual and Developmental Disability on Self Determination and Autonomous Functioning*. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 16, 255-265